

Т.В. ШЛАПКО

ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПЕНСІЙНИХ ПРАВ

Конституцією України закріплені гарантії прав громадян, відтак, для забезпечення комплексу гарантій пенсійних прав повинен існувати не тільки єдиний правовий механізм їх реалізації та захисту, а і відповідальності у випадку порушення, при чому визначальним елементом такого механізму повинна бути юридична відповідальність саме в праві соціального забезпечення. У цьому зв'язку юридичну відповідальність за порушення пенсійних прав доречно розглядати в загальному аспекті категорій права соціального забезпечення. Адже, як у базовому нормативно-правовому акті щодо загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, так і в пов'язаних щодо пенсійного забезпечення окремих категорій осіб актах, норми права щодо відповідальності за порушення права на пенсію є лише одними з видів та лежать у площині загальних норм. Тим більше з системної точки зору підрозділяти окремо норми юридичної відповідальності за порушення права на пенсію різних видів видається досить недоцільним.

Основа проблематики в питанні юридичної відповідальності за порушення права на будь-який з видів пенсії лежить в категоріальних основах права соціального забезпечення і полягає у двох позиціях: по-перше, законодавчо визначений перелік суб'єктів права пенсійного забезпечення не передбачає фактичну ієрархію цього кола, зумовлену його специфікою; по-друге, всупереч декларантам правової рівності, юридична відповідальність, окреслена законодавцем, не охоплює все коло суб'єктів пенсійних правовідносин. Це стосується в першу чергу відносин відповідальності держави та уповноважених нею органів у сфері пенсійного забезпечення перед іншими учасниками пенсійних правовідносин. Але головним є те, що сфера відповідальності всіх

цих суб'єктів не поширюється на відповідальність перед пенсіонером як декларативно рівною стороною.

Відповідальність за порушення права на пенсію завжди майнова, вона виражається у відшкодуванні незаконно отриманого блага у вигляді пенсії або наданні ненаданого блага, що дозволяє відновити майнову сферу сторони пенсійних правовідносин, чиї права порушені. Таке твердження зумовлює верховенство заходів матеріальної відповідальності у праві соціального забезпечення над іншими заходами юридичної відповідальності. Це твердження можна обґрунтувати конституційною нормою, закріпленою ст. 56 Конституції України, відповідно до якої кожен громадянин має право на відшкодування за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Ця конституційна норма знайшла своє відображення і у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року, він також містить норми щодо відповідальності зобов'язаних осіб за порушення пенсійних прав правомочних осіб. Але наразі така відповідальність Пенсійного фонду, його органів та посадових осіб регулюється ст. 107 даного Закону частково та досить недосконало. Так, за ч. 1 цієї статті названі суб'єкти за шкоду, заподіяну особам внаслідок несвоєчасного або неповного надання соціальних послуг, призначення (перерахунку) та виплати пенсій, передбачених цим Законом, ... несуть відповідальність згідно із законом.

Підставами для майнової відповідальності зобов'язаного суб'єкта перед правомочною особою є скоєння правопорушення, зокрема, недотримання строків призначення пенсії чи взагалі відмова в призначенні пенсії, недотримання строків перерахунку при збільшенні розміру пенсії, незаконне призупинення або незаконне припинення виплати пенсії та ін., які мають однотипний характер. В кінцевому результаті такі порушення завдають шкоди майновим правам пенсіонера – він може бути позбавлений засобів існування

або одержує їх в неповному обсязі, і юридична відповідальність в цьому сенсі – одна з гарантій реалізації конституційних прав.

Дослідження проблематики юридичної відповідальності у сфері порушення пенсійних прав дає підстави для визначення особливостей юридичної відповідальності у сфері порушення пенсійних прав, а саме: 1) незважаючи на специфічність таких правовідносин, жодне з джерел детально не регулює особливості юридичної відповідальності у сфері пенсійного забезпечення; 2) юридична відповідальність за порушення права на пенсію лежить у досить недосконалому та розрізненому полі відповідальності права пенсійного забезпечення та у полі адміністративної та кримінальної відповідальності; 3) норми юридичної відповідальності у законах, що стосуються пенсійного забезпечення окремих категорій фізичних осіб, не передбачені навіть загалом в частині пенсійного забезпечення всіх категорій; 4) юридична відповідальність за порушення права на пенсію не передбачає рівності сторін, оскільки у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та в пов'язаних з ним джерелах відповідальність передбачена лише для зобов'язаних суб'єктів. При цьому, встановлення однакової відповідальності навіть всередині цієї групи суб'єктів правовідносин неоднозначне та передбачає ряд складнощів, пов'язаних зі зверненням до норм інших галузей права.

Все це дає підстави стверджувати, що в підгалузі права пенсійного забезпечення відсутній ефективний механізм юридичної відповідальності за допущені правопорушення. Незважаючи на значну соціалізацію відносин з юридичної відповідальності за порушення права на пенсію з метою недопущення зловживань залишаються недостатньо врегульованими питання як в частині відповідальності за порушення пенсійних прав правомочної особи будь-яким іншим суб'єктом, так і в частині її відповідальності перед іншими суб'єктами права пенсійного забезпечення.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – 10.04.2015. – Назва з екрану.

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>. – 10.04.2015. – Назва з екрану.

Шлапко Т. В. Проблемні аспекти юридичної відповідальності за порушення пенсійних прав / Т. В. Шлапко // Держава і право : проблеми становлення і стратегія розвитку : Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 травня 2015 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми : Видавничий дім «Ельдорадо», 2015. – С. 122–124.